

„BISER“ izlazi dva puta
mjesečno.

Pretplata na „Biser“ iznosi za društva
K 10—; za učenike i muallime K4—;
azaostale K8— na godinu.

BISER

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 20, za pola 10. za osminu 3, a za šesnaestinu 1 50 kruna. Slijedeća uvrštenja uz popust. Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 8 kruna po stranici

LIST ZA SIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Innemel-muminune ichvetun! El-Islamu jalu ve lajula alejhi!

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju.
: Neplaćena se pisma ne primaju, :

PLATIVO I UTUŽIVO U
Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista
treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina)

30. Ramazana 1331.

M O S T A R

1. septembra 1913.

X:

Panislamizam i Pan-turcizam.

S francuskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

Tada muslimanski mislioci slijede i propagiraju Sejjid Džemaleddinove ideje: Mustafa Kjamil, Šejh-Muhammed Abduhu i Sejjid Abdur rahman El - Kevakibi u Egiptu; Rizkuddin Mergjani, Musa Begoff, Ataullah Bajezidoff, Barudi i t. d. u Rusiji; Mir Ali Hajdar u Indiji, te napokon Hadže Tahsin, Mahmud Es'ad i t. d. u Turskoj, postaju gorljivi borci iste ideje.

Sve muslimanske novine pa i one, koje su izlazile u zemljama osvojenim po kršćanima, propagirahu ove ideje, a nekoje izmegju njih bile su zvanična glasila Panislamizma. Takogjer su osnovane i mnoge druge novine za njegovu obranu i širenje u islamskom svijetu kao „Sirati Mustekim“ (Pravi Put sadaizlazi pod imenom Sebil ur-Rešad: Put Spasa) i „Hikmet“ u Carigradu; „El Alemul- Islamiju“ (Islamski svijet) u Kairu; Iršad (Vogjenje na pravi put) i „Hilal“ (Polumjesec) u Baku-u, te „Ahbari Vakil?“ u Indiji. Perzijski list „Habl-ul- Metin“ (Čvrsta Veza) takogjer je jedan od gorljivih branitelja Panislamizma.

Osim novina izdalo se je i mnogo djela, koja raspravljaju o Panislamizmu, bilo otvoreno ili manje više prikriveno, kao „Ittihadi Islam (Panislamizam-Ujedinjenje Islama), što ga je napisao Šejh Er-Rais na perzijskom jeziku

i mnogo drugih djela na arapskom, turskom, tatarskom i urdujskom (indijskom) jeziku, za koje mislimo, da bi ih bilo suviše ovdje nabrajati.

Jedan od najinteresantnijih članaka, koji su napisani do danas za ovaj predmet, bez dvojbe je onaj, što je objelodanjen u pariškoj reviji „L'Ilustration“-u, ako se ne varam, pod naslovom „Zadnja riječ Islama Evropi“ sa pseudonimom Abdul Hak Bagdadi. Ovaj članak u kratko sadržaje sve pritužbe muslimana na Evropljane.

Govorilo se, da je pisac ovoga članka odnosno brošure princ Mirza Malkom Han, bivši perzijski konzul u Londonu. Nu kako bilo taj članak sačinjava jedan od najlogičnijih argumenata za obranu Islama. Jedna od slabih točaka Panislamizma jest ta, da unatoč dobrom dočeku svih muslimana, nije imao redovite organizacije, ni djelotvornog odbora sa marljivim, oduševljenim i ustrajnim agentima koji se ne bi ni od čega bojali da postignu žugjeni cilj. On u stvari rada podsjeća na filozofske škole starog vijeka i neke azijske vjere. Njegovi se neprijatelji bez razloga plaše, a njegove pristaše opet ne bi smjeli i nadalje ostati optimiste kao i do sada, jerbo on nije imao stalnog duha u svome radu.

Koliko god najveći dio mislioca i uplivnih osoba u muslimanskom svijetu, osobito pak u Turskoj kao Namik Kemal i njegovi prijatelji, bijahu velike panislamiste, mi danas ne vidimo važnih rezultata. Pravo rekuć, mi ne vidimo nego jedan slabo uregjeni pokret u stolici Hilafeta u izdavanju „Sebil-ur-Rešada“ i u nekoliko publikacija Šehbender-zade Hilmije i Ahmed Bey-a Agajef-a.

S druge strane ova panislamska djela nijesu ostvarena, nego naporom i radom imigranata,

to jest muslimana, koji potječu iz zemalja što su potpale pod evropsku vlast, kao od Kavkazaca i Tatara, koji su postali turski podanici; npr. od Abdur-rešida Ibrahimoffa iz Sibirije i drugih. Dok prave Osmanlije, koje se nazivlju panislamistima nijesu u unutrašnjosti ništa drugo nego prikriiveni panturcisti, koji se prikazuju prištašama sveislamskog ujedinjenja, samo kad su u doticaju sa muslimanima iz drugih zemalja.

Pri svemu tom, koliko god Panislamizam nema svoje redovite organizacije, on nalazi u samom Islamu vrlo povoljan teren za svoj razvoj i ideja solidarnosti i bratstva megju svim muslimanima tako je učvršćena, da u slučaju opasnosti ne bi bilo beskorisno na nju se pozvati. Skorašnji tursko-talijanski rat, u kojem su se vidili Arabi i Senusije iz Kirenaike, kako dragovoljno hrle Turcima u pomoć, koje prije nijesu voljeli, tomu je dovoljan dokaz.

Prije nego svršimo ovo kratko izvješće panislamskog pitanja trebamo kazati, da ako su začetnici i propagatori pokreta bili složni u davanju imena svom sistemu, ipak se opaža velika razlika u objašnjenjima tog sistema. Ima dakle panislamista i panislamista.

Tako na primjer megju njima ima sanjara, koji zamišljaju osnovati jedno veliko tursko carstvo, slično onome Omejevića ili Abasovića. Oni su uvjereni da bi se ovaj plan u više manje udaljenoj budućnosti dao lako ostvariti. Ali ne želeći raditi za slogu svih muslimana bez razlike sekte, oni izražuju veliku mržnju prema Ši'i jama i svima ostalim suvjernicima, koji ne priznaju za halifu carigradskog sultana. Prema njihovom stanovištu Perzija bi bila jedna zapreka za ustanovljenje ovog carstva, te jedna pregrada postavljena megju Tursku s jedne i Indiju, Afganistan i Turkistan s druge strane; zato oni žele da bi ove pregrade čim prije nestalo.

Sa ovim se slažu sultan Fatih Mehmed II, sultan Jildirim Bajezid, a osobito sultan Selim I. i njegov znameniti sadri-azam Mehmed paša Sokolović, onda najviši neprijatelj Perzije i veliki panislamista Namik Kemal Bey i neki dio mladoturaka.

(Nastaviće se.)

=====

H. Hilmi:

U škripcu.

(Crtica iz učiteljskog života u Bosni.)

(Nastavak.)

— Trebam ovu priliku izrabiti, pa i njemu i sebi pomoći, a prestojnika metnuti u još veći škripac. E baš volim nego mnogo novaca, što im je onako ugrijao kapu... Sad ću mu još i ja pisati, a kako je strašivica, udariće ga kap; — govoraše sam sobom školski starješina, a za tim sjede da piše:

Poglaviti gospodine!

Po vašem nalogu kušao sam sklonuti mladog učitelja, da vam oprost, ali on se ne da ni osedlati. On je odlučio zahvaliti se. Veli: da zna mnogo koješta, pa da će sve u javnosti dati. Uvreda, koju smo mu nanijeli, mogli bi možda oprati samo tako, da ga molimo za oprostjenje pred onim osobama, pred kojim smo ga uvrijedili. Ja bih drage volje na to pristao.

Kazivao sam mu, da ste ga zvali u kancelariju, ali on odrešito reče: „Šta, zar da mu ja idem na noge, da mu praštam?! On je mene uvrijedio u svojoj kancelariji, nek me moli u našoj zbornici.“ Znam da ste mi dobar prijatelj, pa vam radi toga ovo i pišem. Oprostite, da vam moram reći moj savjet, da pozovete g. doktora i u 4 sata dogjete. Dajem vam poštenu riječ, da niko za to ne će znati.!

Sa osobitim štovanjem!

Vaš pokorni sluga:

N. M.

To pismo je bilo u prestojnikovoj kancelariji u ½ 4 sata p. p.

Kad ga je pročitao, uhvati se rukom za kosu i reče:

— Što me nasamari onaj magarac — mislio je kneza — a i doktor je kriv. Zaista je velika blamaža, da jedan doktor nije mogao znati, kako je ozleda nastala.

A šta bi to znao mladi učitelj? Možda onu aferu sa Z., a to baš ne bi bilo Bog zna što! ... Ali ako bude znao ono sa M. agom?! . . . To bi me moglo posjeći. A . . . sijeno i krave?! Joj!. . . — uhvati se za glavu. To bi bilo gore od smrti!

Stade hodati po sobi. Dogje do vrata, otvori ih i reče:

— „Doktore dogji ovamo!

— No, was ist dass?

— Zlo, jako zlo. Mladi učitelj hoće da se zahvali na službi.

— Pa neka, tim bolje!

— Šta govorite? Tim gore, a ne bolje! Ako on ode, odosmo i mi, ode i plaća i penzija, jer on je kazao stariješini, da mnogo zna, pa da će iznijeti na javu.

— Saprlot!. . . Je li moguće?

— Evo vidite pismo.

— A bi li se to dalo popraviti?
 — Trebamo ići u školu moliti za oprostjenje.
 — Idimo odmah!
 — Vidite doktore, kakvu ste blamažu nanijeli. Kako ste mogli reći, da je ozleda udarcem nastala?
 — Pa reko mi je knez.
 — To je vaša stara pogreška, što vjerujete. Da ste vi i onu komediju sa L. ispitali, bila bi danas svršena stvar, a kad vas je ono opržilo, trebali ste biti oprezniji.
 — Vidite, i kod tog slučaja bio je učitelj.
 — Eto vidite, dosta mu je da to zna, pa da oba dobijemo po turu.
 — On zna gospodine prestojniče i za onu curu S.
 — Je li moguće?!
 — Jes, jest, ja vam kažem!
 - Krasan ti taj pojam ima o nama. Njega se valja pod svaku cijenu riješiti Samo idimo mi sada u školu! A ja ću naći načina, da ga se kutarišemo.

VII.

Bilo je deset minuta do četiri sata, kad je mladi učitelj ugledao prestojnika i doktora, gdje idu u školu.

— Ala sam im zapaprio, reče sam u sebi zadovoljno. Sad će okajati sve grijehe. Sad ih trebam susresti na veoma hladan način. Odmah ću stariješini dati zahvalu, a tim ću ih još više zatjerati u škripac.

Za tim poče pjevati sa djecom.

Pjevao je do četiri sata i deset minuta. Onda lijepo poreda djecu i pogje s njima niz stepenice.

Blizu ujaza u školu bila je zbornica, u kojoj se je čuo razgovor. Pustio je djecu, pa se vrati u zbornicu, kao da ništa ne zna, noseći papir u ruci.

Kad unigje na vrata reče:

Sluga! Evo gospodin stariješina moje zahvale.. Vi znate što ćete s njom raditi. S [Bogom!“ — To rekav spusti na sto papir i pogje da izagje.

— Stanite malo gospodine! — stariješina će.

— Efendija, poče prestojnik. Mi smo došli da vas molimo za oprostjenje. Nepravedno smo s vama postupali, a tome je uzrokom bio onaj magarac knez.

— Znam, on je mnogom koječem kriv, — reče učitelj hladno, ali ozbiljno.

Prestojniku stade pljuvačka u grlu.

— Ali koliko sam vidio, on si je zabio u glavu, da može titrati sa svakim.

— Koliko li je šta meni izgovorio pred gospodinom stariješinom, da mi je bilo došlo, da sam tražim zadovoljštinu sa stolicom. Poslije me dogje moliti za oprostjenje, pa misleći, da sam i ja kao drugi, turi mi u džep evo ovo. Ja sam ovo zadržao kao corpus delicti i evo vam predajem, a ja ću predati tužbu kaznenom sudu.

Učitelj je znao da sudci sa predstojnikom dobro ne žive, pa je i tim htio prestojnika u škripac utjerati.

— Nemojte biti taki! — reče doktor.

— Recite mi gospodine doktore, što bi radili od

onog, koji bi se titrao sa vašom glavom, časti i službom. Bi li mu oprostili?

— Bih gospodine, za što ne bih, kad me moli za oprostjenje.

— Ali za što onda nijeste oprostili K., već mu onaku štetu nanijeli?! Pa kakvim ste vi slavljem ustvrdili, da sam ja djetetu ruku prebio i rekli mi — kao da vi otpuštate — da ću s mjesta biti otpušten. Dakle, da slučajno nijesam mogao dokazati, da sam prav, vi bi me predložili na isključenje, pa da bi vas i na koljenima molio.

To je bio za doktora tuš! i nije znao jedne riječi reći.

— Ali njega je nasamario onaj lopov — pomože mu prestojnik.

— Žalosno, veoma žalosno! Da jedan seljak, koga još vi jedan prestojnik — nazivljete lopovom, može jednog doktora navesti na tanak led, a isto tako i prestojnika.. Ja ne znam, kad vi već znate, da je on lopov — a to zna i kazniona — kako mu možete dozvoliti, da je knez? Jadno ono selo, koje on kod vlasti zastupa! Za to baš želim što prije iz ovog mjesta otići!

— Pa ako vi želite premještaj, gospodin prestojnik će vam to isposlovati, a nemojte se zahvaljivati. — reče stariješina.

— No vidite gospodin stariješina čovjek bi se prevario u vama. Gospodinu prestojniku i doktoru može se oprostiti, jer oni nijesu pedagozi, njihova je struka druge naravi, a vi bi morali znati proučiti doktora.

(Svršiče se.)

J. Tanović:

Pjesma momenta.

(Gospogjici E.)

San i Java kliknuli su, kliknula je Vasiona,
 Pa me gromko pozdravila. Sreća mi se nasmijala
 I slašću me opojila edenskiije regiona —
 Haj, Ljubavi vječne pehar Sreća mi je darovala!

I otrovom ja mezetih Venerinih škorpiona,
 Od te smjese čudnovate duša mi je sva drhtala,
 Al ja pjesmom slavio sam svijetlo carstvo Cupidona..
 I zvijezda Sevdaha je moje žiče obasjala,

Što ga tvoja mladost goji, duša moja uzdržaje,
 Puna želja, nade puna i visokih ideala,
 Koje snaga moje pjesme probugjena podržaje,

Sileći me, da se dižem u nedogled, u visine,
 Gdje moj Idol slatko sanja sred cvijeća i sv'jetala —
 O Idole mašte moje, čeznući te, pjesnik gine!..

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: **Musa Ćazim Ćatić.**

(Nastavak.)

— „La jestek'jmilu abdun el-imane, hatta juhikke li ehihi ma juhikbu linefsihi ve hatta jehafelahe fi mizahihi ve džiddihi“. (Čovjek ne može imati potpuno vjerovanje, dokle god ne uvaželi svom bližnjem ono, što sebi želi i dok se u svojoj šali i zbilji ne uzboji Boga.)

— „La jestek'jmilu abdun el-imane hatta juhsine hulkahu ve la ješfi gajrehu ve en jevudde linnasi, ma jevuddu linefsihi, ve lekad dehale ridžalun el-džennete bigajri a'malin ve lak'jin binnasihati li ehlil-Islami“. (Čovjek ne može imati potpuno vjerovanje, dokle god ne uljepša svoju ćud, dok ne svlada svoj gnjev i dok ne uvaželi svijetu sve ono, što sam sebi želi. Imade šta i šta ljudi, koji nijesu nikakvih dobrih djela činili, ali su ipak unišili u raj, jer su islamskom narodu dobro želili i upućivali ga.)

— „Innerredžule la jek'junu muminen hatta jek'june kalbuhu mea lisanahi sevaun ve jek'june lisanuhu mea kalbihi ve la juhalife kavluhu amelehu ve ju'mene džar-ruhu bivasikatin“ (Čovjek zaista ne može biti pravi mumin, dok mu ne bude jednako srce i jezik, a jezik i srce, dok mu se god riječi i djela ne slažu i dok mu susjed ne bude siguran od njega.)

Promotrimo li malo pomnije sve te hadise, vidjećemo, da su kod nas moralne dužnosti i prava pomiješana sa vjerskim zapovijestima, što više, da su identična s njima.

Ni jedne moralne zasade nema u Islamu, koja ujedno je i religiozna, vjerska zapovijed. Svaki od sedamdesit i nekoliko ogranaka islamskog vjerovanja vjerska je dužnost, vjerski praktični čin. Kao god što je jedan važan dio našeg vjerovanja izgovaranje uzvišenih riječi: „La ilahe illellah“, tako je isto jedan dio vjerovanja, da s puta kojim ljudi prolaze, otklanjamo zapreke n. pr. da kamenje u kraj odstranjujemo i t. d.

Musliman je svijestan, da mu je molitva, post, zećat, hadž vjerska dužnost, ali on takogjer zna, da ga njegova vjera zadužuje, da čuva svoje zdravlje, da hrani i izdržava svoju porodicu, da pokazuje prijazno lice prema ljudima - svojoj braći i t. d.

Kao što je po Islamu veliki grijeh, koji je strogo zabranjen, samoubojstvo, opijanje alkoholom, hazardne igre, preljub, potvora t. j. uvreda nećijeg poštenja riječima, prisvajanje tugjeg imetka, tako je isto zabranjeni grijeh: drugog klevetati, zlo govoriti, zdravlju škodljiva jela jesti, želudac pokvariti, neuljudnim ponašanjem gubiti ugled i sam sebe bez uzroka ponižavati.

Islamska vjera ne ostaje tek pri tom, da čovjeka naučava samo dužnostima, prema Bogu; ona je religija, koja nas naučava i svjema najsitnijim stvarčicama, kojima smo potrebni u našem materijalnom i duhovnom

životu, ili drugim riječima: ona nas upućuje u sva pitanja vjere i života.

Uzvišeni šeriat je namazom i ramazanskim postom pružio nama svjema priliku, da učestvujemo u zajedničkom uživanju blagodati; no uz to je bezbroj njegovih ustanova, koje odregjuju, da tugje pravo moramo rešpektovati i onakovih, koje pružaju mogućnost veledušnim ljudima, da neka svoja prava drugim ustupe i poklone.

Izvršivanje ustanova našeg društvenog zakona takogjer je jedan znatan dio naših vjerskih dužnosti. Naši pojedinački odnošaji su jasno i u pojedinostima odregjeni.

Islam je potanko ustanovio prava i dužnosti između članova porodice, između muža i žene, te između susjeda i prijatelja. On je tako utemeljio među svjema muslimanima jedno realno čvrsto bratstvo, kakovom nema primjera. Musliman se ne osjeća strancem ni u jednoj islamskoj zemlji, nego na protiv baš za to, što je stranac, on uživa tamo više poštovanja i blagodati zajedništva islamskog. Jest, musliman među svojom vjerskom braćom druge zemlje i narodnosti, čuti se kao kod svoje kuće, jer vidi, da ni tamo ne manjka ruku, koje se pružaju, da mu na pomoći budu, da ga podupru i tako jednu važnu vjersku dužnost izvrše.

Veliki naš pejgamljer je rekao;

— „Allahu fi avnil-abdi, ma k'janel-abdu fi avni ehihi“. (Bog je na, pomoći čovjeku, dokle god je on na pomoći svom bratu.)

Ne može se ni zamisliti jedan musliman, koji ovakovu pejgamberovu riječ ne shvaća, i koji ne bi u pomoć pri-tekao jednom svom bratu — po vjeri —, koji se u nevolji nalazi.

Ne treba se ni malo čuditi, da je samostalno jednu veliku civilizaciju, stvorila ovakova jedna religija, koja bezbrojnim moralnim zasadama osigurava najsavršeniji odgoj i oplemenjenje sviju ljudskih duševnih svojstava.

I zaista naša je vjera ovu kulturu stvorila i to samostalno, bez da je crpila pri tom pomoć od filozofija drugih civilizovanih naroda.

Kad su se muslimani najstrožije držali propisa svoje vjere, tada su stvorili onu sjajnu i veličajnu kulturu, koja je cijelom ljudstvu najvećih usluga učinila i koja svojom impozantnošću nas u čudo baca.

Da se opet povratimo velikoj i slavnoj našoj prošlosti, moramo se otresti nemarnosti i letargije, u koju smo zapali, pa se strogo držati moralnih propisa naše uzvišene vjere.

IV.

Osobito molimo čitatelje, da ne bi iz zadnjih riječi trećega članka ove rasprave izvadili misao, kao da smo mi htjeli omalovažiti suvereni visoki položaj, što ga filozofija zauzima u ovom stoljeću velike prosvjete i civilizacije. Nama ni na kraj pameti nije, da negiramo one velike zasluge, što ih je filozofija stekla svojim uplivom na osnivanje evropske današnje kulture.

Mi smo jedino htjeli reći, da ne samo neki filozofski pravci, koji su pokazali sposobnost, da mogu biti uzrok širenju moralne dekadence, nego da ni one zdrave filozofske teorije, koje — osnivajući princip dužnosti na razumu — svojom krajnjom svrhom smatraju principe „istine“, „dobra“ i „lijepa“, — velimo — da se ni te teorije ne mogu natjecati sa suverenom vlašću, što je religija pokazuje u prisvajanju širih masa naroda.

Megju filozofima, koji bi se u ovom smislu htjeli osloboditi vjerovanja u revelaciju (objavu), vrlo se mali broj nalazi onakovih, koji bi — crpeći moralno pravilo isključivo iz razuma — mogli sebi uzeti za praktični princip „dužnost“ i „moralnu odgovornost“ i prema njoj se vladati.

Trinaest je pak stoljeća minulo, od kako je islamska vjera — ne zapuštajući ni jenog od moralnih principa jedne najčišće i najstalnije filozofije — počela uvijek jednakim autoritetom i energijom širiti sve čudoredne plemenitosti megju sve razrede i slojeve ljudi: inteligentne i idiote, bogate i siromašne, učene i nezalice, plemiće i plebejce. Tim, što su u Islamu čudoredne dužnosti obojene religioznom bojom, nije se njihova moralna suština ni malo povrijedila; niti se je u islamu ikada pojavila protivština ni spor, megju razumom i vjerom.

Jer osnov naše vjere sačinjavaju intelektualni elementi, umni principi. Islam se nikad nije nisko spustio s one velike visine, na kojoj razum stoji. Naš je peygamber s. v. s. rekao:

— „Dinul-mer'i akluhu, ve men la akle lehu, la dine lehu“. (Vjera je čovječija razum. Ko nema razuma nema ni vjere.)

Svi su islamski alimi složni u tvrdnji, da je razum jedan od Božijih dokaza, s toga u našim moralnim principima nema ništa, od čega bi se razum ustegao. Da to shvatimo, ne će biti bez koristi, ako ovdje uzmemo principe racionalista, koji su najzdraviji megju svjema filozofsko-moralnim sistemima i najprikladniji duhu Islama. Mi ćemo dokazati, da se ti principi skoro potpunoma slažu s principima naše vjere.

Za čudoregje je slobodna volja najvažniji elemenat, što su ga otkrili i opredijelili stari i novi filozofi; za to ne možemo, a da ovom prilikom u prvom redu ne uzmemo za predmet rasprave vjerovanje muslimana u kader, predestinaciju.

Muslimanima se zbilja mnogo prigovara to vjerovanje i mnogo ima ljudi, koji misle, da baš zbog tog vjerovanja nemaju nikakove moralne vrijednosti djela šljedbenika islamskih. No mi smo uvjereni pozitivno, da takovi ljudi nijesu mogli razumjeti, kako muslimani vjeruju u usud, kader.

Velika je nepravda, što neki Evropljani — apstrahirajući neke filozofske sisteme, koji strogo zastupaju teoriju fatalizma — nas muslimane napadaju i objegjuju tim fatalizmom, zamišljajući izmegju njega i naše vjere nerazrešivu kauzalnu vezu, šta više identificirajući pojam „Islama“ sa pojmom „fatalizma“.

Ta ni jedna religija se nije tako duboko upuštala u ovaj tamni problem. Muslimani su najvećom ozbiljnošću raspravljali o pitanju predestinacije i slobodne volje i dok su ateističke i teističke filozofske teorije većim dijelom držale se principa „fatalizma“, naši su teozofi, koji su spojili u jednu cjelinu logičke i vjerske dokaze i izmirili religiju s filozofijom, dokazali opstojnost slobodne volje i svoje tvrdnje o tom riješili u smislu nauke današnjih racionalista — moralista.

(Nastaviti će se.)

Abdul-Hak Hamid:*)

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: **Salih Bakamović.**

LICA:

I.

Arapski vojnički zbor.

Musa bin Nasir

Tarik bin Zijad } Osvojitelji Španjolske.

Aziz

Mervan } Musaovi sinovi.

Zehra, Musaova kći.

Ejjub bin Habib

MugizErrumi

Zejd bin Kessadi

Tarif bin Malikj } Slavne vojkovođe.

Muslim ili grof Julijanos.

Salha, Ejjubova kći kao vojnik.

Azra binti Antar

Emina

Aiša

Zejneb } kao vojnici.

Stari borac. Žalobne djevojke. Zaljubljenik. Arapski zapovjednik i islamska ulema. Prvi šejh. Vojska. Mnoge djevojke kao vojnici. Sluge, glasonoše i izvjestitelji.

II.

Španjolski vojnički zbor.

Roderik, kralj.

Ila, kraljica.

Grof Julijanos, ili Muslim.

Lucija, vojni vodonoša, djevojka tužna i zaljubljena u jednog starog islamskog vojnika.

Jedan svećenik, koji je zaljubljen u Luciju.

Merkadova žena, u crno obučena.

Grof du Feria

Don Ludviko Merkado

General Alfonso

Znamenite vojskovogje.

General Don Soli

General Angello

Kapetan Domino

Gotsko plemstvo. Ostali španjolski oficiri. Princeze. Grofice.

Vojvotkinje. Done. Agjutanti i ostala vojnička pratnja.

*) Abdul-Hak Hamid beg, autor ove lijepe drame, koju se ja usugujem u vrlo mršavom prevodu u naš jezik pretočiti, jest najveći osmanlijski pjesnik od postanka osm. literature do danas. Da bi poštovane čitaoce »Biserove« bar donekle upoznao s ovim genialnim »čedom

I. ČIN.

(Dogagja se u velikom šatoru Musa bin Nasirovu u blizini Septe.)

I. PRIZOR.

(Musa bin Nasir, Aziz i Mervan njegovi sinovi, te Zehra njegova kći. Svi šute i mirno Musa-a slušaju.)

Musa: Prije šesdeset i šest godina, dakle upravo u dvadeset i šestoj godini po hidžretu kahirski je i aleksandrijski guverner, Abdulah bin Sad bin Ebi-Surhi bio poslao vojsku, da Afriku osvoji. Neka govore naši dušmani, što im drago; mi našu historiju možemo nazvati osvojačkom epopejom.

Sjeverna Afrika u ono vrijeme bijaše pod vlašću grčkog cesara. Čerčiz, guverner predjela, koji se stere od Tripolisa do Tangera, hotijaše s nešto više od sto hiljada vojske na put stati islamskoj vojsci.

Kod Šebitalije boj se izmegju njih vodio oko pedeset dana. Koliko je Čerčiz lahko vojsku pribavljao, toliko je teško bilo islamskoj vojsci pripomoć dobiti zbog velike udaljenosti, a i zbog toga, što je bila osječena veza izmegju bojišta i prijestonice.

To je bio uzrok, da su se u našoj vojsci pokazali znaci nemoći i slabosti. A kako da vam opišem, na koji je način neprijatelj ovu zgodu upotrebio?...

Središte naše vojske bilo je pravi strašni sud. Zamislite, kako je, kad na jednom širokom bojnopolju pogine i u viječnost preseli pedeset hiljada ljudi. Eto, u takovu je stanju bila vojska islamska!

U isto vrijeme muslimanski gradovi bijahu opustjeli. Kuće islamske bijahu pustinjačke pećine, na prozorima crni zastori; vrata im bijahu zidovi, a džamije te društvena hodočasna i zabavna mjesta zatvori. Dvorovi, ulice i trgovi bili su prazni i pusti.

Zamislite jedan veliki kulturni grad, koji u tišini i pustoši groblju sliči. U takovu se eto stanju nalazila halifska prijestonica, koja oplakivaše vojsku islamsku.

poezije istočne« (Šarkün tifli š'i'ri), ja ću se ovdje u kratko osvrnuti na njegov život i književnički rad, koji je vrlo opsežan i raznovrstan, a na kojemu se temelji današnja turska moderna literatura.

Francuski pisac Fazie u svojoj »Antologie de l'Amour Tur« o njemu svoj sud izražava ovim riječima: »Buduće generacije osmanlijske ne će govoriti, da je Abdul-Hak Hamid živio za vrijeme vladavine sultana Abdul-Hamida, nego da je sultan Hamid živio u vijeku Abdul-Hak Hamidovu«.

I zaista je tih riječi dostojan ovaj veliki umjetnik, jer najveličanstvenijom energijom i snagom svog duha on je preporodio osmanlijsku lijepu knjigu, da se ona danas može mjeriti s mnogim literaturama zapadnih civilizovanih naroda.

Sami poznati engleski orijentalista Mister Chipick priznaje, da je jedini uzročnik brze književne evolucije u Turskoj — Abdul-Hak Hamid beg.

Pjesnik se je rodio u Carigradu u godini 1854. od vrlo ugledne porodice, čiji i muški i ženski članovi bijahu sama duševna aristokracija. Otac mu Abdul-Hak

Uvjeren sam, da se u Arabiji prolivene suze mogu usporediti s krvlju islamskih boraca, koja je u Berberiji prolivena. Dostojno je, da se prokletim smatra ovaj predjel, koji se nahranio sirotinjskim pravom i nevinom krvlju napojio.

Upravo u času, kad sa jednim odjelom vojske bježahu ispred neprijatelja peygamberovi drugovi: Abdulah bin Abas, Abdulah bin Omer i Ukbe bin Nafi, nenadno se poput predodregjene smrti i naglo poput munje iz oblaka — preletivši kao vjetar pjeskovitu pustinju — pojavi s ogromnom vojskom na ratištu Abdulah bin Zubejr, gdje zlosretni vojskovođa Abdulah bin Sad bijaše.

Tu se je eto dogodila znamenita vjerska bitka, koja se u povjesti naziva „Harbi ubadele“

Našljednici četiriju velikih Halifa, ova četiri hrabra generala, vršeći svoju svetu dužnost sa pobjedonosnom sabljom u ruci, i ovaj su put na uspomenu darovali arapskoj povjesti, ili pravije rečeno: junačkoj epopeji još jednu sjajnu pobjedu, koja je dostojna, da se uklesu u „Hadžeri muallaku“.

Guverner Berberije, Čerčiz pade na bojnopolju od Ibni-Zubejrove ruke, a njegova vojska i pratnja većinom bi zarobljena i potučena, te se mir i red na neko vrijeme uspostavili.

Poslije nekog vremena za vladanja Muavije bin Sufjana i njegova sina Jezida egipatski guverner Ukbe bin Nafi' dogje u Afriku i osvoji Siren, Kartagu i Tunis. Poznati grad Kirvan dade napraviti. Koliko li veličajno djelo! On nije rušio, nego podizao. Sjajna li uspjeha!

Iza toga krenuvši na jug od Atlanskog gorja, spusti se na obale Suske pokrajine.

Znamenito je, da je Ibni Nafi' kad se je našao pred kanarskim otocima, natjerao svoju kamilu u Atlanski ocean, pa bacivši jedan put pogled na more, a jedan put na nebo, zamolio Svemogućega, da mu vojska mogne po moru hoditi, obećavajući za to, da će svetu islamsku vjeru raširiti na cijelom prostoru izmegju dva zemaljska pola.

Hajrullah ef. bijaše državni savjetnik i dvorski arhivar, a kasnije poslanik u Teheranu; djed mu je pak bio veliki dvorjanik na dvoru sultana Mahmuda II. i Abdul-Medžida I., a pradjed čuveni misirski učenjak i kadija Abdul Hak Sinbatija, koji je u Kairu ukopan i čije se još i danas turbe smatra kao neko svetište, koje tamošnji Arapi često zijaret čine.

Hamid je prvi odgoj i elementarne nauke učio pred svojim učenim ocem zajedno sa svojom mlagjom sestrom, Abdul-Hak Mihrunnisom, kasnijom darovitom i čuvstvenom pjesnikinjom turskom, koja je prije nekoliko godina umrla.

Kad mu je otac imenovan poslanikom na perzijskom dvoru — pjesniku je tada bilo devet godina — i on je tada pošao u Teheran, gje je ostao tri godine. Tu je naučio perzijski jezik, upoznao se s bogatom literaturom Iranaca — i počeo svoje prve verzove kovati u genru mističnih pjesnika, nu ti njegovi prvijenci — naravno — nijesu nigdje ugledali svijetla.

Ali boravak u prirodnim ljepotama bogatoj Perziji i zdušno čitanje njenih parnaskih predstavnika ostavili su na mladoj Hamidovoj duši vječiti i neizbrisivi pečat iranske

Ovaj zemaljski govor, izrečen prama nebu veličajan je i plemenit kolik i nebeski govori, koji na zemlju slaze. Da nebeski angjeli uzmognu dostojno primiti taj veličajni govor, uvjeren sam, da se je zemaljska kugla nekoliko sekundi prestala okretati.

blještave i kićene poezije; šta više oni su uz oca mu Hajrullah ef., koji bijaše i sam pjesnik, bili glavni izvori njegova pjesničkog nadahnuća.

U dvanaestoj godini Abdul-Hak Hamida je otac poslao u Pariz u jedan institut, gdje je četiri godine proboravio na naukama, a po svršetku je došao u Carigrad i kao perovodni vježbenik stupio u ministarstvo vanjskih poslova, a do malo iza tog bio imenovan podtajnikom poslanstva u Teherami, gdje mu je još uvijek otac zastupao tursku državu.

Kasnije je pjesnik služio kao tajnik kod ambasada u Parizu i Londonu, za tim kao generalni konzul u Bombaju, opunomoćeni minister u Haagu, te kao legacioni savjetnik londonskog poslanstva, odakle je - poslije zavedenja ustavne vlade u Turskoj — imenovan poslanikom u Madridu, a onda poslanikom u Bruselju, gdje i sad boravi.

Hamid beg je najprije počeo suragjivati na Šinasijinu »Tergjumanı ahvalu«, kasnijem »Tasviri— efkjaru«; njegovi se tada radovi sastojahu samo od omanjih lirskih pjesmica i kratkih crtica.

U dvadesetoj godini svojoj napisao je u prozi dramu »Strpnja i postojanost« (Sabru-Sebat), koja nema nikakve dramske vrijednosti, ali koja je svojim novim blistavim stilom i originalnošću misli privukla pažnju sviju tadašnjih carigradskih književničkih krugova.

Iza toga je — za vrijeme svog službovanja u Parizu kao tajnik poslanstva — izdao zbirku lirskih pjesama pod naslovom »Bunler odur« (Ovo su one!..), u kojim opisuje pariški život i dojmove, koje je na nj taj kulturni centar Evrope proizveo. Ove su pjesme i oblikom i mislima posve originalne — one su bile prvi vijesnici književne renovacije u Turskoj.

Kad je pjesniku bilo 25 godina, — u Bombaju bijaše tada konzul — napisao je dramu »Duhturi Hindu« (Hinduska kći), koju je naš mladi i vrijedni književni radnik, Šemsudin Sarajlić bio počeo prije dvije godine na naš jezik prevoditi i u »Gajretu« iznositi.

Sarajlić je tu dramu kasnije — kako sam čuo — uslijed nekih nesporazumaka s »Gajretovim« odborom povukao i nije ju htio nastaviti. Zaista velika šteta!

Osim ove drame Hamid beg je za vrijeme svog boravka u Indiji spjevao i izdao jednu knjigu lirskih pjesama pod naslovom »Malabara-Hill«, u kojim u živim bojama i slikama iznosi pred naše oči veličanstvene ljepote indijske tropske prirode, pomiješane s pompoznom šumom Gangesa i fantastičnim mitom brahmanske religije.

Kasnije je Abdul-Hak Hamid u kratkim razmacima na svijet izdao ova djela: „Sahra“ (Polje), „Hadžle“ (Mladina soba), „Makber“ (Groblje), „Nesterin“ (Divlja ruža), „Nazifa“, „Tarik“, „Tezer“, „Fahtin“, „Ešber“, i „Bir sefilenun hasbihali“ (Samorazgovor jedne bludnice.)

Svojim „Poljem“ unio je u osmanlijsku poeziju savim nov oblik, nove misli i poglede na svijet; dapače može se reći, da je tim djelom udario prvi osnov književnoj revoluciji u Turskoj. „Polje“ je pjesnička, umjetnička analiza života; u njemu pjesnik povlači paralelu između velegradskog kulturnog meteža i buke i između tihog beduinskog, seoskog života.

Svojom formom je ovdje Hamid mnogo sličan belgijskim pjesnicima. (Svišit će se.)

Eto tako su oni najprije počeli osvajati i pobježivati, a nama primjer i put pokazivati.

Ja sam Musa bin Nasir, kojeg je halifa Abdul-Melik bin Mervan postavio guvernerom Egipta.

Ja po zapovjedi halife Abdul-Aziza osvajam Afriku. Potukao sam ratoborne Berberije na dalekom Zapadu, koje moji prethodnici nijesu mogli pobijediti.

Zastavu islamske slave sve više uzdižući, progjoh tako kroz mnoge pokrajine i najzad se uputih do na kraj dalekog Zapada. Slaveći ime Svevišnjega, zemlja se napuni pravovjernih, a nebesa naših riječi. Ja sam prihvatio Ibni Nafiov plan; ali on je mogao doći samo u ona mjesta, koja ja posjedujem. On je sve gradove, što ih je osvojio, morao povratiti starim posjednicima, a ja ih od njih ponovno uzimam i Islamu darivam.

Berberije, koji po licu i izgledu, po strpljivosti i postojanosti, po hrabrosti i jakosti na Arape slične, ali koji u lukavštini i prevari ne slične ni na koji narod, na jednom su odbacili oklope, kojih do tada sa sebe nikada ne skidahu i s mrtvačkim okrugama na vratu zamolili od nas oprost i pomilovanje.

Dolazak takovih na stotine hiljada u bijele okruge umotanih crnih stvorova prama meni, pričinjaše se kao pokretni grob, na koji su se oblaci oluje spustili.

Osjećaji, što ih u moje srce uliše ti crni u mrtvačko odijelo obučeni stvorovi, smijem reći, da su bili toliko plemeniti, koliko i misao velikog Mesiha o mrtvacima, što ih je oživio čudotvornim znakom.

Mi se tom divljem narodu ne htjedosmo osvetiti. Kad su oprost zamolili, sviju smo ih na slobodu pustili.

Kako god ja ljubim ljudstvo, tako isto želim, da budem i kod ljudstva obljubljen.

(Nastaviće se.)

M. Ć. Čatić:

U svijetloj noći...

U svijetloj noći, kad koketno žmire
One male zv'ezde oko bone Lune;
U cvijetnoj noći, kad zefiri pire
I drhtavom usnom s lipe behar trune; —

U mekanjoj noći, kad ljiljani mire
Kao tvoje dojke raskošne i pune,
Moje misli tebi svoja krila šire
I glavu ti vjencem vjenčanim krune.

A ti Nigjar, spavaš razbludno ko vila,
Polunago tijelo tako ti je krasno
I po njemu kosa prosuta ko svila... .

Moje misli cielu cjeluju te strasno,
Pa gdje cjelov spuste, tu ruža procvjeta;
Nigjar, ti si ljepša od dženetskog cvijeta.

Muhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: E d i b T e š n j a k.

(Nastavak.)

Liječnici vele: Trudnoća je ženska u istinu bolesno stanje; s toga ukućani trudne žene trebaju prama njoj najljepše i najobzirnije postupati, držeći je daleko od svega onog, što bi je rastužilo, ili što se ne bi podudaralo s njenom naravi, jer to sve hrgjavo i štetno upliviše na zdravlje njeno i njena djeteta u utrobi. Takogjer bi ukućani trebali trpeljivo snositi i prijazno susretati njenu srdžbu i gnjev, jer takovi se afekti kod trudne žene pojavljuju zbog nervne ratrešenosti, koja je neodjeljiva od trudnog stanja.

Što se tiče porogjaja, to je perioda mnogih strahovanja i opasnosti, kad je trudna žena izvržena žestokim bolima, koji se poslije pretvore u pravu bolest i slabost.

Liječnici su napisali mnoge ogromne knjige o ovoj periodu i u njima opširno izložili ona higijenska pravila, koja su potrebna, da ih se majke drže jer ih baš ta pravila spasavaju od mnogovrsnih groznica, koje im u toj periodu život ugrožavaju.

Perioda dojenja je manje opasnija po majke od prvih dviju perioda, ali je tim opasnija po dijete. Ali i za tu periodu postoje posebni higijenski zakoni, kojih se treba strogo držati. Jer ako majka suviše jede tvrda jela, tada mnogo put dojenče njeno oboli na stomaku i dobije proljev, što mu često put smrt prouzroči. Mnogo put pak majka nerazumno preko mjere zadaja svoje dojenče, pa tako ono od sitosti postaje tromo i teško, a to biva uzrokom, da i njoj — kao majci — a i cijeloj porodici život dosadan i mučan postane.

Nu ni to nije dosta. Imade još mnogo uslova glede takova djeteta. Na te se uslove mora strogo paziti sve od dana njegova rođenja pa do vremena, kad se ono od sise odbije. Ti su uslovi n. pr. hranjenje, odijevanje i čistoća djeteta.

Kad bi se jedan od tih uslova zanemario i propustio, to bi na dijete vrlo hrgjavo djelovalo. Da se u našoj domovini dobro vodi statistika, vidjeli bi tada, da naša djeca većim dijelom umiru za to, što im majke ne poznaju principa, po kojim treba djecu odgajati.

U periodu odgajanja majka se nalazi pred najsvetijom i najvažnijom svojom zadaćom. Jer kad dijete na zemlju iz tajanstvenog svijeta dogje, ogledalo je njegove duše prazno, bez ikakvih pojmovnih likova i čisto od sviju moralnih opačina i duševnih sramotnih svojstava; ali je sposobno, da primi na se u cjelosti svaku predodžbu, koju mu odgojitelj pokaže.

Svaka ta predodžba ima neke svoje posebne nužne potrebe i efekte, koji utječu na savjest djeteta, kad se razvije u mladića i uprkos njegovoj volji guraju ga onoj strani, koju su već za nj prije pripravili. Ta šta je smjestost i atrah; šta darežljivost i škrtost; šta vesela prijaznost

i mrka oporost i šta su sve druge mnoge vrline i nedostaci kod čovjeka, nego učinci onih predodžaba, što su mu se u mozgu naslikale, dok je on još bio ludo dijete, koje ništa ne shvaća.

Mi često vidimo, kako po običaju svijet sažaljuje neke ljude, koji baštinjenim imetkom hrgjavo i rasipno gospodare, a zar ne bi bilo pravije sažaljevati one mnoge neuke majke, koje ni pojma nemaju o pravilima valjanog djetinjeg odgoja? A kolike li razlike izmegju raskošno potrošenog velikog imetka i izmegju jedne plemenite duše, koja je na moralnu smrt usugjena! . . .

Neodgojeno dijete, kad odraste, služi — htjelo ne htjelo — na teret svojoj vrsti i na sramotu svom narodu; ili pak — a to je najnezatnije zlo hrgjavog odgoja — od njega nema nikakove koristi ni narodni pleme, pa njegov život postaje bez ikakove važnosti po ljudstvo.

A da je toga čovjeka u doba nevinog djetinstva sreća poslužila, da pane u ruke jednoj majci, koja bi valjano odgojila njegove naravne darove i razvila mu duševne sposobnosti, on bi kao odrastao muž bio jedan od onih sretnih ljudi, pomoću kojih narodi postizavaju blagostanje i pomoću čijeg nastojanja i rada uzdižu se do vrhunca veličine i napretka.

A da li će doći vrijeme, kad će svijet jednom shvatiti tu istinu i majkama prepustiti ovu veliku odgovornost?

Da li će doći doba, kad će ljudi znati, da odgojna nauka nije od onih jednostavnih znanosti, koje mi naučimo kroz mjesec — dva, nego da obuhvaća veći dio psihologije, zatim metodu odgajanja duševnih sposobnosti i sva sredstva za umno i racionalno poboljšanje naravnih darovitosti, te da prema tome dugogodišnje proučavanje iziskava?

Hoće li doći vrijeme, kad će se ljudi uvjeriti, da sve znanosti, koje su u usku odnošaju s pedagogijom, imaju svoje mnoge široke ogranke i različite sastavne dijelove, zbog kojih nikad razlučivanje klora od oksigena, izračunavanje pravih trokuta i rješavanje ostalih matematičkih pitanja ne će u mozgu majke odgojiteljke imati više mjesta, nego što je potrebno, da ona o tom površno znanje steče? . . .

Eto to je dužnost žene, to je njeno savršenstvo, pa je naša sveta zadaća, da sve što je moguće poduzmemo, kako bi ženu približili tom savršenstvu, u uveli je u granice njene dužnosti i da sve ono, što nju od te dužnosti ndaljuje, smatramo našom socijalnom bolešću, koju moramo zdušno iskorjenjivati, ili bar nastojati, da je ograničimo i lokalizujemo.

Kad čujemo, gdje se govori o ovoj ili onoj ženi, da je izumila — recimo — aeroplan, da je držala javno predavanje o mikropima, ili da predaje na kojem sveučilištu anatomiju, hirurgiju i slično, mi tada takove žene ne bi smjeli hvaliti s njihove savršenosti, nego bi ih trebali otvoreno pokuditi zbog njihovih mahana i manjkavosti, jer su se o prirodu ogriješile i granice svoje dužnost prestupile. Trebali bi tada naše ženskinje opomenuti i savjetovati

da se dobro čuva, kako se ne bi povelio za takovim ženama i u bespuće zabludilo.

Da li je žena fizički i duševno ravna muškarcu. — Mi znamo, da je nastojanje žene na Zapadu oko emancipiranja ispod vlasti muškarca i izvoštenja apsolutne samostalnosti glavni uzrok svjema onim pretjeranostima, čije ćemo mi žalosne posljedice u ovoj knjizi izložiti; znamo takogjer, da su ove pogubne ideje, šireći se pod uplivom kojekakvih štetnih sugestija, prenešene i na Istok; s toga ćemo u ovom odsjeku čvrstim argumentima dokazati, da je uobražena ženska samostalnost i emancipacija jedna vrst prirodne nemogućnosti i da je onaj, koji nastoji, da tu nemogućnost realizuje, sličan čovjeku, koji svoje sile ulaže, da izmijeni i preobrne nepromjenljive principe prirodnih zakona. Taki čovjek nema od svog rada nikakova ploda; on je sa svih strana okružen samo neuspjesima u svom nastojanju.

Anatomska nauka je dokazala, da je muškarac u mnogom pogledu tjelesno jači od žene i to vrlo osjetljivo; šta više, jedni učenjaci misle, da današnja žena nije ženka današnjeg muškarca, nego neke druge životinje, koja je njoj slična po tjelesnom sastavu i slaboci. Ti učenjaci drže, da je ta životinja izumrla u životnoj borbi s čovjekom, koji je prisvojio njenu ženku, od koje se je razvila današnja žena. (Vidi odsjek pod naslovom „Žena“ u velikoj francuskoj enciklopediji.)

I ako ova pretpostavka nema nikakove vrijednosti kod većine učenjaka, ipak nas ona upozoruje na veliku razliku megju muškarcem i ženom, o kojoj ćemo mi opširno govoriti u ovoj knjizi.

Slabost žensku mi ne uzimamo kao dokaz, da je žena mizerno stvorenje, nego ju smatramo jednim primjerom Božije mudrosti: „Rabbunellezi â'ta k'julle šej'in halkahu summe heda“ (Naš je gospodar onaj, koji je svaku stvar stvorio i oblik joj dao, pa je onda uputio.)

Jer dar i moć, što ju je Bog svemoguću ženi darovao, u skladu je s osobnim dužnostima, kojim je on ženu obvezao. Ta Bog je u velikom Kur'anu rekao: „Inna k'julle šej'in halaknahu bi kaderin“, što po prilici znači: „Mi smo zaista svaku stvar stvorili po odregjenom mjerilu“. Prirodoznanci pak vele: „Priroda nije rasipna i rastrošna“.

Što se tiče razlike izmegju muškarca i žene, to je nauka o iskustvu (empirologija) utvrdila, da je visina osrednjeg muškarca dvanaest centimetara veća od visine osrednje žene. Ova se razlika opaža kod divljaka kao i kod civilizovanih ljudi, suviše i kod djece obojeg spola.

Težina tijela pak kod osrednjeg muškarca obično iznosi sedamdeset i četiri kilograma, a kod osrednje žene samo četrdeset i dva i po kilograma. Muskulatura je takogjer kod muških mnogo savršenija od ženskog mišićnog sustava.

(Nastaviće se.)



Zilkida A. Tuzlanka:

Moja tuga.

U bašti mi ruža cvjeta,
A pokraj nje pelin niče —
Na ruži mi slavuj poji,
Kraj pelina vrana kriče.

Ruža svojim mirisima
U raj moju baštu stvara,
A pelin mi svojim dahom
Sve u čemer ljut pretvara.

Slavuj pjesmom miloglasnom
Tužnom srcu snagu daje,
A vrana mi bučnom krikom
Pubugjuje bone vaje.

Ja ću sada pelin trgat,
Sebi od njeg v'jenac viti,
Rujnu ružu svom ću dragom
Za uzdarje ostaviti.

Pa nek sjetnog srca moga
Crna vrana tuge broji,
A kraj srca mog dragana,
Neka slavuj pjesmu poji!

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerci)

S turskog prevodi: **Abdusselam Hadžlferizović.**

(Nastavak.)

Ali Džahid beg ignorira tu činjenicu, pa nastavlja: — Htio bih vam reći, da je velika pogreška i strašna zabluda od strane vjernika, što oni navode dokaze o Božijoj egzistenciji, jer tako samo bezvjercima daju slobodu, da otvoreno šire i propagiraju bezvjerstvo. A da su ti njihovi dokazi nedovoljni, utvrgjuje činjenica, što bezvjerci postoje i što se svakim danom neprestano sve više množe.

Ali teiste ovakovo naše argumentiranje ne će moći razumjeti.

Vjernici su od nazad nekoliko stoljeća o egzistenciji Boga navodili bezbrojne logičke i revelacijske argumente, (Delili akli ve nakli) koji su poslije često bivali izloženi prigovorima i pobijanlima od strane nekih ateista, štoono imagjahu velika retoričkog dara, kao što su n. pr. bili materijaliste. (Dehrijijun).

Ali nikad nijesu bezvjerci mogli izvojtiti pobjedu nad vjericima.

Ako se hoće objektivno misliti, lako će se na srijedu izijeti, na čijoj je strani bludnja: da li na teističkoj, ili na ateističkoj.

Nu pogjimo dalje.

Džahid beg u posljednom citatu veli, da je strašna zabluda od strane vjernika, što oni navode dokaze o egzistenciji Božijoj. Ako je gospodin doktor, držeći se poznatog suda, e je čovjek naklonjen ono činiti, što je nedopušteno, gornjim riječima hotio dokazati da se bezvjerci sve više učvršćuju u svom uvjerenju, što ih više vjernici dokazima oblijetaju, — onda je krivo mislio, jer vjernic nikada nijesu ateiste na silu i s fanatičkom upornošću upućivali na put istine, niti su im kada prijetili i strašili ih.

S toga tu nema nikakva uzroka kakovoj „strašnoj zabludi“ od strane vjernika.

Što se tiče rapidnog umnožavanja bezvjeraca, tome su poglavito dva uzroka: Prvi je velika naklonost pohotama, usagjenim u ljudsku narav, koju (naklonost pohotama) religija ljudima zabranjuje, a bezvjerstvo dozvoljava i suviše preporučuje, a drugi je uzrok uobraženje i samodopadnost nekih ljudi, koja se ragja iz ignorancije i pokvarene narav njihove.

Nekoji mladići, čije se cijelo znanje sastoji u prednaobrazbi, umišljaju sebi, da su učeni filozofi; oni jednostavno bez ikakova razmišljanja negiraju ono, što im ne može shvatiti ograničeni um, taj jedini im kapital, te bezvjerstvo smatraju nekom vrlinom, a to je eto uzrok, da se danas svuda kao gljive poslije kiše javljaju kojekakovi talmi-filozofi, slični gosp. dru Džahidbegu.

Vjerske pak istine naučavaju ljude krijeposnu životu, vrlinama i humanosti; one im dokazuju koristi i ljepote, koje potječu od pravih znanosti i s toga baš eto čvrstvo uvjereni teista je jedino potpuni čovjek, koji je u sebi sastavio sve krijeposti, znanje i savršenstvo. Ako je taki čovjek u pogledu naobrazbe i znanja i ograničen, on ipak — ako ništa drugo — goji simpatije i ljubav prama nauci i naučenim ljudima. Snažna i odgojena individualnost nikada ne može biti uobražena, egoistična i samodopadna, kao što je Dr. Džahid, koji svoje sofisterije ovako nastavlja:

— Jer oni, to jest vjernici u prvom redu objeguju bezvjerce s tvrdoglavosti i pripisuju im bludnju, ne smatrajući ih kao jednu slobodnu ljudsku skupinu. Vjernici vele, da je vjera jedan veliki Božiji dar i da su bezvjerci zauvijek lišeni toga dara, pa da s toga nijesu vrijedni živjeti na svijetu.

U jednom od navedenih pasusa svoga predavanja Džahid beg se hvališe bezvjerstvom, veleći, da areligiozni ljudi nijesu potrebni ničemu, osim istini; nu s tim riječima potonji citat stoji u djelomičnoj kontradikciji.

Ovdje se Dr Džahid beg od istine udaljio, koliko sunce od zemlje. Ta vjernici su obvezani samom vjerom, da o svakom čovjeku dobro misle; oni nikog ne smatraju gadnim, nikoga ne potvoraju, niti ponizuju, niti o kome zlo mišljenje imaju. Vjernicima vjera zabranjuje, da prama ljudima hrgjavo postupaju; ona ih upućuje, da prama svakom budu ljubazni, blagi i uljudni i oni smatraju svojom dužnošću, da svakom čovjeku prama njegovoj vrijednosti i zasluži svoje poštovanje i odanost odaju. To se njihovo poštovanje ne proteže jedino na one ljude, čija se narav

pokvarila opačinama i griesima, a to je posve opravdano i u skladu s društvenim interesima ljudstva; nu vjernici ni takove individue ne ponizuju, nego se suviše Bogu mole, da se poprave i svoju čud poljepšaju.

Svakomu je poznato, da je vjera stvar ljudske savjesti, a svaki je čovjek osobno odgovoran svojoj savjesti.

Vjeri se niko nikada ne će protiviti, dok se ne zapodjene polemika, a je li se jednom polemika o njoj započela, tada se otvaraju širom vrata svakom zlu i nepodopštinama.

Tom nam je živ primjer Džahid beg. Njega od vjernika nije niko izazvao, a on je izletio kao ždrijebe pred rudo, pa pripovjedajući, kako vjernici bezvjeracima pripisuju zabludu i tvrdoglavost, srdito navaljuje na njih (vjernike), ironizira ih i časti pogrđnim epitetonima i šta više smatra ih najnižim životinjama, kao što ćemo poslije vidjeti.

A da li bi istinoljubivi ljudi tako štogod trebali činiti?

Džahid beg se, kako se iz njegova predavanja može razumjeti, diči i ponosi svojim bezvjerstvom, pa se prama tom ne bi trebao ljutiti, ako ga neko nazove bezvjercem. Nu bez sumje on bi se i još kako srdio, kad bi mu kogod pred svijetom rekao da je ateista. A što je tom uzrok? Ako je bezvjerstvo stvar dobra i pohvaljena, čemu bi se onda čovjek ljutio za to, što ga svijet poznaje kao bezvjerca; ako je pak bezvjerstvo pokugjeno i omraženo, za što bi čovjek sam sebi sramotni pridjev bezvjerca prišivao.

Ako bi se reklo, da se bezvjerstvo mora u tajnosti ispoviedati zato, što njegove vrline nijesu svakom poznate, jer se nije raširilo kako treba, mi bi na to ovako odgovorili:

— Ateizam nije nova stvar, kako mladi doktor misli; on je vrlo star, samo je — prolazeći kroz razne epohe povijesti — mijenjao svoj oblik a činjenica, da sve do danas među ljudima nije mogao naći zgodna tla ni uhvatiti korjena, jasno govori, da je on bez ikakva valjana i solidna temelja.

To će svaki razuman čovjek bez oklijevanja priznati, a naši čitatelji neka sami sude, da li je vrijednost ateizma uzrok, da ga njegovi sljedbenici u javnosti taje.

Iz samih prije navedenih Džahid begovih riječi razumije se, da se bezvjerstvo sastoji u apsolutnoj indiferentnosti prama svjema ljudskim obvezama i u raspojasanom slijepom trčanju za životinjskim pohotama, pa prama tome bezvjerce bi pravije bilo nazivati „robotima strasti“, nego li slobodnim ljudima.

Vjernici svoju vjeru smatraju Božijom objavom, Božijom uputom, ali takogjer drže, da ni ateiste na bezvjerstvo nije niko drugi uputio, nego Bog; po njihovom mišljenju razlika je izmegju te dvije šljedbe u vrijednosti i pošljedicama, koje od njih potječu.

Džahid beg, promijenivši cilj svojih ataka na teizam, ovako nastavlja:

— Vjernici tvrde, da se religiozno uvjerenje ne može steći logičkim rezonovanjem i dokazima; ali unatoč toga naučavaju učenike starih škola argumentiranju postavke o Božijoj egzistenciji. Oni dakle s jedne strane vele, da su religiji nepotrebni dokazi, a s druge ih strane smatraju nužnom potrebom za naučavanje vjere.

Nu takova kontradikcija u postupanju vjernika nama e uvijek veoma ugodna i mila i mi ju nikada ne ćemo napadati.

Riječima „starih škola“ Džahid beg apostrofira medrese islamske i njihovu naukovnu metodu. Svrha je studiranju šeriatskih nauka, da se upoznaju i učvrste religiozne ustanove i zasade, a ne da se prisilno i presijom bezvjerci pozivaju u krilo vjere.

Kako treba islamska ulema pri prevogjenju ljudi u Islam postupati, to lijepo odreguju ove uzvišene Božije riječi: „Bellig ma alejkje, fe in lem jakbilu, ve ma alejkje“, što po prilici u prevodu znači: „Objavi svijetu ono, što ti re u dužnost stavljeno da objaviš; pa ako ljudi ne bi htjeli primiti tvoje upute, ti ne ćeš za to odgovarati, nego oni.“

Treba znati, da vjernici nikad bez zakonitog uzroka ne će agresivno istupiti proti bezvjeraca. Na protiv oni su vrlo obazrivi prema ateistima, kad svoje vjerske principe od njih brane. Njihovo je pri tom oružje teologija i oni ni u kakovu polemičnom sukobu nemaju straha ni prezanja pred ateistima.

(Nastaviće se.)

Hazim Muftić:

Stambolski softa i Sadri-azamova kći.

(Istočna pripovjetka.)

(Nastavak.)

Još ćemo se kasnije osvjedočiti, da se hafizu, radi držanja onih četiriju vaizovih savjeta nije nikako ni dalo pogriješiti, te mu kragja u njezinom prljavom smislu nikako nije mogla poći za rukom.

Dakle hafiz hoće da kragjom pokuša povećati svoj imetak i s tom odlukom stigne u novi, njemu nepoznati grad.

Kad je hafiz stigao u novi grad, ne htjedne se nigdje ukonačivati, nego odmah obagje nekoliko ulica, pregleda, gdje bi najzgodnije bilo doći u noći i najkašnje begeniše jednu lijepu veliku kuću, u koje je avlija bila ogragjena ne baš visokim zidom. Po vanjštini kuće izgledalo je, da je to vlasništvo nekog bogataša, a to hafiz i traži, jer u maloj kući držao je, da se nema šta ni nakupiti.

Tu kuću hafiz dobro zapamti, pa se povrati u čaršiju, a kad je bilo oko pola noći, krene on na posao!

Pregje preko zida u avliju, koja je bila prostrana i pokaldrmljena, na sredini je avlije bio bunar iz kojeg se, voda vadila sa kofom na čekrk, a do bunara je opet bila sagragjena nekakva mala zgradica sa jednom sobom. U

okolo te zgradice su bile klupe i mali cvijetnjaci. Hafiz sve pregleda i vidi da je svukud u dvorištu vladao red i čistoća. Sad se mladi kradljivac obazre na kuću. Glavna vrata su zaključana a i za avlinska vrata se je osvjedočio da su iznutra dobro zamandaljena. Trebalo je dakle u kuću ući s koje druge strane osim vrata, za to hafiz stane pregledati pendžere. I zbilja ugleda na gornjem katu kuće do avlinske strane jedan pendžer sasvim otvoren, a uz pendžer se je dizao jedan razgranat dud, sa kojeg se je lahko moglo ući u sobu

Mladić odmah uspuže uz onaj dud i preko jednog ogranka dogje do pendžera, kroz koji za tili čas uskoči u sobu i nagje se na mehkoj sećiji.

Kad je kradljivac pogledao po sobi, imao je šta i vidjeti:

Soba je bila dobro prostrta i opskrbljena najboljim namještajem, a što je najglavnije, na sredini sobe ležala je velika kamara sve skupocjenog nakita: srebrenih i zlatnih prstenova, halhala, mengjuša, bašlija, tepeluka, toka, probušenih i neprobušenih dukata svake cijene i drugog raznog nakita. Po svemu se moglo zaključiti, da je to kuća nekog bogatog trgovca, koji trguje sa skupocjenim nakitom.

Hafiz odmah zaključi, da mu ne treba u druge sobe te kuće ni zalaziti, te ukućane uznemirivati, nego stade kupiti onaj nakit. Prije nego je posao započeo, sjeti se vaizova savjeta, da ne smije sve zatečene stvari pokrasti nego da mora i vlasniku ostaviti najmanje polovinu. Za to prostrije dvije bošče, koje je tu u sobi našao, te u dvije hrpe stane dijeliti svoj plijen govoreći: „Evo meni, evo sahibiji!“ -

Taj je posao potrajao dosta dugo, jer se pri svršetku opazilo, da se zora približila.

Najkašnje hafiz svoj dio lijepo zaveže u onu jednu bošču, uzo natakne sebi na vrat i polahko se spusti opet niz onaj dud dolje u dvorište.

Već je hafiz bio lijepo odozgor sišao i krenuo prema glavnoj avlinskoj kapiji da će na sokak, a u tom na obližnjoj džamiji zauči sabahski ezan.

Softa kad ču ezan zastade, da se malo promisli: ili bi otišao u čaršiju, pa se tamo za sabaha pripremio i klanjao, ili bi to ovdje svršio, kad eto svakako imade pri ruci bunar.

Pošto se bojao, da bi mu, dok bi do čaršije prispio, sabahski vakat mogao izmaći, to se odluči, da tu u dvorištu uzme abdest i sabah klanja u onoj maloj sobici kod bunara, pa je onda lahko bez brige put nastaviti kud ga volja.

Odmah spusti svoj uzo na jednu klupu, zasuče rukave i stane spuštati kofu u bunar, okrećući kolo na čekrku, oko kojeg je bio namotan debeo i jak lanac, za koji je opet pričvršćena dosta teška gvozdena kofa.

Ova kofa je handrljala i lupala o kamenje u dubokom bunaru, a i kolo je jako škripalo, kao da odavno nije namazano.

Ta lupa i škripa je razbudila i onako već naspavane ukućane, kojima je odmah bilo začudno, od kuda to neko na njihovom bunaru, kad su svi znali, da je avlija dobro zaključana.

U toj kući je stanovao jedan hadžija sa ženom i kćerkom djevojkom. Prva se je probudila djevojka, te odmah otrčala na kameriju da s pendžera vidi, je li to baš neko u njihovoj avliji. Kad se o tom osvjedočila i na svoje oči vidila nepoznata čovjeka, kako zasukanih rukava grabi vodu iz bunara, otrči odmah pa to kaza materi, a ova opet probudi hadžiju i kaže mu, šta je na stvari.

Hadžija ustane, zaogrne svilenu mećansku hrku, da se ne bi prehladio, izagje na dvorište, da vidi ko je došao sabahile u njegovu avliju, a i da usput uzme abdest na bunaru. Dok je domaćin došao do bunara, dotlen je stranac već bio uzeo abdest i počeo klanjati sabah u onoj sobi, koja nije ni bila zatvorena. Hadžija se začudi, kad vidje, da je u dvorištu sasvim nepoznat stranac, a kad još uz put zaviri u onaj svežanj i prepoznade svoje stvari, uvidje hadžija da je to kod njega pokradeno, ali kad opet pomisli, da hajduci obično sa plijenom bezobzirce bježe, a ovaj to ne čini, nego još i klanja, uvidje da ima posla sa vrlo čudnovatim kradljivcem. Za to se nije toliko ni strašio, nego stade i on uzimati abdest vodom, što je u kofi iza hafiza preostala.

Dok je hadžija uzeo abdest i počeo se otirati sa peškirom, kojeg mu je kći sa pendžera dobacila, dotle je softa bio klanjanje dovršio, ustao, spopao svoj svežanj i krenuo pokraj domaćina, nazvavši istome selam.

— „Eh, alejkumussem! — Stani, kud si to p-hitio?!“ — reče hadžija, tarući se.

— „Hitim, jer sam davno ovdje došao!“ —

— „A što ti je to u uzlu?“ domaćin će, smijući se,

— „Ovo sam nakrao!“ — odgovori hafiz hladno.

— „A gdje si nakrao?“ —

— „Eno ondje, gore u onoj sobi!“ — pokaza hafiz u otvoreni hadžijin pendžer nad dudom.

— „Pa to je moje!“ — opet reče hadžija kroz smijeh, vidivši, da kradljivac ne bježi već lojalno priznaje svoj čin.

— „Ja sam i tebi ostavio ovoliko, a ukro sam samo polovicu.“ —

Za tim hadžija stade moliti svoga kradljivca, da ne hiti nikud, nego neka čeka, dok i on klanja sabah, pa da će zajedno ići u kuću popiti kahvu, a da ništa ne smeta što je davno ovamo došao, jer i onako ne će nigdje zakasniti, što softa i primi te sjede na jednu klupu, a kad je hadžija klanjao, uputiše se obojica u kuću, ali hafiz sve čuva svoga uzla i nosa ga prebačena preko ruke.

U kući uz manganu i kahvu hadžija svoga gosta obširnije upoznao i plaho ga begenisao. Od neko doba se počeo hadžija baviti mišlju, da bi bilo vrlo dobro tog iskrenog i čestitog mladića što više uz svoju kuću privezati, pa mu i svoju kćer za ženu dati, jer su vrlo rijetki ovaki zetovi, zaključivao je, hadžija u sebi. Do malo izigje u kuću i porazgovori se sa ženom, kad li se

i stara domaćica bavila istom osnovom, jer je ispred sobnih vrata, gdje je hadžija i gost sjedio, sve čula o čemu su ovi razgovarali i po uljudnom ponašanju mladoga softa ustanovila, da je to jedna dobra i čestita duša.

Hadžija za to ne htjede časa časiti, nego odmah ponudi mladiću, da ostane kod njega, da će ga on upustiti u sav svoj imetak i vjenčati mu svoju kćer.

Hafiz uze razmišljati. Ovo hadžija od mene traži, njemu se dopada, a šeriatu se ne protivi. Ako njegove ponude ne primim, učiniću mu na žao, a ovamo ću se opet morati potucati bez ikakvog imetka i opet ne ću moći svoje drugarice u Stanbolu usrećiti. A moguće je da je meni Bog dželeshanuhu i naredio, da sa ovim izgledim svoju počinjenu već pogrešku, koju sam kragjom na se natovarilo. A ovako će mi ovaj plemeniti čovjek sve halaliti i ja ću svojoj ženi u Stanbol moći dobar dio mala halal putem stečena odnijeti i kutarisati je bijede i nevolje.

(Nastaviće se.)

Epigrami.

Poslovice raznih naroda. Po njemačkom složio: **Sulejman Mursel.**

I ako nam često duša
Ugodnosti pruža,
Krasno lice ipak prije
Djevi nagje muža.

*

U svijetu makar više
Jedna luda stoji,
No što misli, koji sebe
U pametne broji.

*

I nesreći, braco, treba
„Dobro došla!“ reći,
Kad je sama, te uza nju
Ne idu jadi veći.

*

Mnogi pita prije djela
Što mu srce veli,
Al' od sebe ono skreće
Kuda samo želi.

Mefemed Akif:

Jedan vaz.

S turskog preveo: **Ašik.**

(Svršetak).

Braćo islamska! Muslimani ne bi bili danas u ovom mizernom položaju, da su ulagali i deseti dio onog truda i rada, što su ga ulagali Evropejci u širenje kršćanstva i obranu svog svetog pisma — Indžila.

Kad se govori o „muslimanluku“, mi uvijek moramo pomišljati na zdravi i čisti oblik islamske vjere, kakav je bio za vremena pejgamberovih ashaba.

Braćo islamska! Ovaj kulturni svijet nikad nije mogao dati jednog velikog čovjeka, u kojem su se sve vrline i krijeposti usredotočile, kao što bijahu: Ebu-Bekir, Omer, Osnan, Alija i drugi pejgamberovi drugovi i vjerni šljedbenici.

Oni svi bijahu učeni, moralni, napredni i svi se — skoro — razumijevahu u državnu politiku. A ko ih je tom svemu naučio i uputio, kad su prije Islama živjeli u neznanju i mrtvilu, u najzapuštenijem možda kraju zemaljske kugle?

Njiha je, braćo, Islam odgojio i oplemenio, ali pravi nenatrunjeni Islam. A kako bi se mi danas mogli vratiti zdravoj formi naše vjere? Samo znanjem i prosvjetom, a nikako i nikada džehaletom, koji danas vlada našim životom.

Imade na Zapadu ljudi, koji vele:

— Nekad je vjera mogla nešto učiniti na korist ljudstvu. Kršćanstvo je na primjer prije hiljadu i više godina bilo korisno po čovječanstvo; ali mu je danas vrlo štetno, jer je u opreci s njegovim napretkom.

I vaše je muslimanstvo takovo: prije hiljadu godina je moglo biti od koristi ljudstvu, ali je danas ono zapreka razvitku i kulturi njegovoj

Na ovo bi mi mogli odgovoriti na više načina; ali ćemo se zadovoljiti samo time, što ćemo napomenuti sud mnogih modernih mislioca, da je kršćanstvo u istinu u opreci su klturom; dočim da je Islam istovjetan s njom i njenim napretkom. Evropljani nijesu mogli, napredovati dok se nijesu otnesli kršćanskih dogmi, mi pak obratno tome, počeli smo nazadovati onda, kad smo islamskoj vjeri „zbogom“ rekli. Tako smo povremeno eto došli u ovaj kukavni položaj.

Principi islamske vjere — principi su prirode i njenih zakona; oni su nepromjenljivi. Kao što je ljudski intelekt svojim razvojem otkrio mnoge istine u svijetu Prirode, on tim razvojem može i u muslimanskoj religiji otkriti i upoznati te iste tajne istine. A čime i kako? Bogme znanjem i prosvjetom.

Sociolozi su ispitivali i istraživali uzroke našeg opadanja, nazatka i rasula društvenog, pa su došli do zaključka, da je svemu tomu uzrok naše neznanje i džehalet.

Stoga, braćo, u prvom redu moramo izmegju sebe odstraniti razmirice i neslogu, pa zajednički raditi na podizanju prosvjete u islamskom narodu.

Djeci našoj moramo najprvo strog islamski odgoj dati, a onda nastojati, da nauče prave savremene znanosti ili obrte.

Nu prije svega trebamo sami sebe odgojiti; moramo svoju narav oplemeniti, značaj usavršiti i proći se međusobnih antipatija, surovosti i mržnje.

Kako li je smiješno zabranjivati alkoholna pića ogrezlim pijanicama! Još je smješnije pozivati na uljudno i

pristojno življenje one propovjednike i vaize, čija je narav uprljana kojekakovim strastima i pohotama.

Braćo, mi moramo - rekoh vam — najprije sebe odgojiti i oplemeniti, pa onda svojoj djeci dati zdravo vjersko vaspitanje, kako će biti pravi muslimani i ljudi, od kojih će se narod koristiti.

Ta nijesam li vam malo prije spomenuo njemački narod, koji je prije sto godina bio u ovakovom bijednom položaju, u kakvom se mi sada nalazimo?

Taj eto narod danas – hvala prosvjetnom radu njegovih sinova — najveći je faktor u megjunarodnoj politici cijelog svijeta.

Islamska vjera nama obećaje sve ugodnosti i blagostanja u zemaljskom životu. Pa za što to obećanje nije ispunila? Sve s našeg džehaleta.

Mi muslimani do sad nijesmo jedni druge poznavali i razumjevali, pa ni sad se ne razumijemo, a to je baš glavni uzrok današnjeg našeg mizernog stanja.

Muslimani su neuki, u neznanju: i Arap i Turčin i Kurd i Arnaut i Hrvat i Indijanac i Perzijanac i svi ostali. Stoljeća su prošla, a mi ništa nijesmo učinili na opću našu korist, nego u ljenčarenju i megjusobnim razmiricama živimo. A kome god se na današnje svoje stanje potužimo, odgovara nam:

— Ah, šta vam ja mogu pomoći?!...

Bog je u Kur'anu (a. š.) rekao: „La jukjellifullahu nefsen illa vusaha“. t. j.: „Alah ne će ni jednoj duši (čovjeku) natovariti breme koje premaša njezinu snagu“.

— „Ja se podvrgavam svjema zapovjedima naše vjere: obavljam molitvu u redu, dajem zećat onako, kako su to „hilei-šerijom“ odredili; na hadžiluk Bog zna nijesam išao lično, ali sam poslao bedela, koji je za me tu dužnost izvršio i povratio se, da Bog kabul učini! Njegova sam avlijska vrata u zeleno obojio.

Od vremena do vremena i današnje stanje muslimana sažaljujem; ali šta ću, to je sve sugjeno. Ta svijet je ovaj smrtan, prolazan.“

Tako eto govore naše sofe, a da li imaju pravo? Dobro, nek je ovaj svijet prolazan; ali šta će s nama na onom svijetu biti? — „Svakako ćemo biti nagragjeni za ove muke i patnje t. j. unići ćemo u raj“.

Možda. Ali tako Bog ne veli, u Kur'anu, pa niti u hadisu o tom ništa nema.

— „Mislite li vi, da ćete unići u raj prije nego se покажете strpljivi.“ Boš! Kur'an vam odgovara.

Veliki Božiji poslanik je rekao: „Ne ćete unići u raj, dok ne uzvjerujete, a vjerovati ne možete, dok se međusobno ne užljubite“.

— „Dobro, ti na to veliš, ja sve muslimane ljubim, u mom srcu nema mržnje ni prezira prama mojoj vjerskoj braći“.

Lijepo je to. Ali ljubav i samilost su unutrašnja duševna svojstva, apstraktni pojmovi pa da se uvjerimo u njihov opstanak moramo u vanjskom svijetu imati neki njihov znak; oni se moraju očitovati konkretno. Da su dostatni osjećaji

srca, ne bi nama Bog zapovijedio, da klanjamo, postimo i druge vjerske dužnosti obavljamo.

On bi jednostavno rekao: „Srcem me priznaji i to je dovoljno!“ No tako nije. I sami Stvoritelj želi vidjeti naše unutrašnje stanje u vanjskim oblicima. . . I to onaj Stvoritelj, koji poznaje sve tajne i skrivenosti.

Hadis, što smo ga gore citirali, veli nam, da mi muslimani ne možemo imati potpune vjere, što ne ćemo svoju vjersku braću ljubiti, a bez potpune vjere, nema ni rajске blagodati. Dakle bez ljubavi i vjere ne može biti blagostanja ni na ovom ni na onom svijetu. I ovamo i onamo propast! Eto, to je, Bože nas sačuvaj, jasna propast!

A da li bi muslimani ovako rascjepkani mogli živjeti? Bog je rekao: „Muslimani su samo braća“. Pejgamber pak vei: „Svi su muslimani na svijetu kao udovi jednog tijela. Razboli li se jedan ud, svi će osjetiti bol.“ U drugom opet hadisu veli: „Ako trn ubode jednog muslimana, koji je na kraj svijeta, ja u svom srcu osjećam njegov bol“.

Eto to je samo kultura kod Islama; drugo nije ništa. Mi smo s našeg neznanja svoju svetu vjeru doveli u ovo stanje, a vjera nas u ovaj položaj. Islem je postao vjera mizernosti i golotinje.

Štednju, zadovoljstvo, tevekul, strpnju — sve smo krivo razumili. Nemamo pojma o životu pejgamera i njegovih ashaba Kako su oni radili i kako su se borili, ši-reći istine naše svete vjere?

Dobro je poznat Hazreti Omerov položaj u Islamu: drugi je halifa bio. Njega je Božiji poslanik tako visoko cijenio, da je o njemu jednom rekao: „Kad bi poslije mene od Boga poslanik došao, to bi Omer bio“. Eto, taj veliki Omer šetajući jednog dana po Medini, opazi jednog u dronjcima obučenog čovjeka, koji je pognute glave i obješenih ruku stajao, pa potegnuvši kandžiju, omjeri ga po legjima i reče:

— „La temut alejna dinena, emata-kellah!“ , što u prevodu znači: „Ne stavljam našu vjeru u lik mrtvacu, Bog te umrtvio!“

Vidite li, da naša vjera nije vjera mizernosti, nužde i siromaštva. Osobito islamski tevekjul (predanje k Bogu). Mislite da je on onaki, kako ga mi shvaćamo? Tevekjul, što ga Kur'an i hadis propovjedaju, jest tevekjul, koji dolazi tek onda, kad se sva sredstva upotrebe.

Lijepa je ova Sadijina priča: „Neki čovjek bude primoran provesti jednu noć u šumi, pa kako se je bojao gorske zvjeradi, popne se na jedno visoko drvo, da tu probdije do zore. Megjutim od neko doba opazi pod stablom jednu hromu lisicu, gdje leži, pa se u njemu probudi znatiželjnost, od čega živi ta hroma i bolesna lisica, šta jede i šta li pije. U tom se iz daljine pomoli jedan ogromni lav, noseći u svojim raljama šakala, te došavši pod stablo k lisici, razdere ga i počme jesti. Pošto je pojeo, koliko mu je trebalo, udalji se opet u šumu, a lisica jedva povlačeći svoje sakato tijelo, prigje ostatcima šakalova tijela, nahrani se i legne opet počivati. Tada onaj čovjek pomisli: „Gle, kako Bag šalje nafaku pred noge jednog slabog i za rad nesposobnog stvorenja. Eto, dobro vidim,

to je prebijena lisica; ali opet ne ostaje gladna. Kad je dakle tome tako, zašto bih ja razbijao glavu i brinuo se za životna sredstva? Radije ću se povući u kakav miran zakutak i predati se Božijoj milosti.“ Iza tog sigje s drveta, malko popoigje i naišavši u šumi na jednu špilju, u nju se sklone. Čekao je jedan dan, dva dana, ali nikog, da bi došao ili prošao. Treći dan nesretnik od glada iznemogne, klone i tvrdo zaspi. U snu mu dogje nekakav čovjek i rekne mu:

— „Ustaj, ludo jedna. Zašto ležiš i zašto se podaješ toj mizarabilnoj lijenosti, kad ti je Bog zdravlje dao? Ta nije li sramota i grehota, da se spuštaš u položaj jedne hrome i bolesne lisice? Digni se i budi lav, neka se ostacima tvog plijena i drugi hrane.“

Od dužnosti, koje nam naša vjera nalaže, a koje mi krivo shvaćamo, jedna je strpnja, sabur. Mi pod saburom razumijevamo snošljivost poniženja i sramote. Sabur pak u Islamu ne znači ništa drugo, nego li otpor proti životnim nedaćama i nepogodama.

Bog je u Ku'ranu rekao: „O pravovjerni! Budite strpljivi, megjusobno se natječite saburom; budite stalni proti nepogoda životnih i bojte se Boga, pa ćete biti sretni i zadovoljni.“ A pomoću čega bi mi ove Kur'anske istine saznali? Bogme, pomoću prosvjete, pomoću znanja. Mi odlazimo s ovog svijeta, a da nam ove istine ostaju nepoznate, pa pobrinimo se bar, da ih naša djeca shvate i razumiju. Uzrok današnjoj našoj katastrofi državnoj leži u našoj neslozi, a uzrok opet neslozi je naše neznanje i džehalet. S toga podižimo savremeno uređjene škole, dajimo našu djecu na nauke, širimo prosvjetu u narodu, pa će sve Božijom pomoću na bolje krenuti.

Vidite, da su nas rat i megjusobna nesloga u ponor bacili; s toga nije sada vrijeme počinka i razmišljanja. Da očuvamo ugled Islama, nemojmo žaliti ni moralnih ni materijalnih žrtava. Složimo se u radu za Islam, pa svaki prama svojoj mogućnosti pomozimo, da se naš narod izbavi iz ovog groznog i nesnosnog položaja, u koji je dospio našom krivnjom.

Bože, pomozu Islam i muslimane! Bože podaj nam strpnje, učvrsti naše stope na pravom putu i daj nam pobjedu nad nevjernicima! Amin!

=====

Husein Gjogo:

Kako je Mehaga uhvatio Lucina zeca.

(Humoreska.)

(Nastavak.)

Megjutijem sam zeca dostigao, ali sam pomislio, da će mi izmaknuti, ako ga htjednem rukom uhvatiti. Za to zgrabim svoju kabanicu i njom zamahnem na zekonju, a od pusta derta zavičem: „Sad si moj!“ Nije kabanica ni pala na tle, a već se oču čitava zgužva preda mnom na

dvadesetak koračaja. Zvono je brzo zvonilo, konj je frkao i svom silom povukao seljaka n z cesfu, koji je neprestano vikao: „Ptoć, ptoć . . . jadan bio!“, ama se nije ni sam zastavljao.

I to je u meni pobudilo smijeh. I ja sam se baš ljudski smijao i ako sam i dalje trčao za zecom, jer ga kabanicom ne pritiskoh; on joj se bio zgodno izmaknuo.

Od velika trka duša mi došla u kotlac, a bogme i mojem protivniku. Ja se toliko namučio s njim, zar da pri zadnjem naporu ostavim mejdan? Zar da bude konac ovog boja u korist strašivom zecu, a ne meni? Zar da ga pustim, kad sam ga toliko izmorio? — O, to ne će biti . . . ! To ne smije biti! — Tako sam sve mislio, a sve ga gonio.

Kad je on okrenuo niz prvu ulicu, okrenuo sam i ja, on izbi na „spile“ i potrča niz kameniti puteljak prema Neretvi. Ja sam ga ipak slijedio. On se je nekoliko puta prevrnuo, ama sam i ja dva put pao na debelo meso i desnu ruku dobro zgulio. Takogjer sam razbio svjetiljku, ali zeca nijesam puštao iz vida, jer kad se gonimo — neka se baš gonimo!

On se zavuču u jednu malu pećinu . . .

Šta ću sad? Da se zavučem, ne mogu, jer je bila niska. Osim toga bi zec mogao na drugi kraj izbiti, pošto je pećina bila podugačka. To me u progonjenju pomete. Ne ide, da ga ostavim, kad sam toliko muke vidio, dok sam ga umorio i eto u pećinu satjerao. Morao sam malo razmišljati, kako ću doći do pobjede, koju sam jedva očekivao. Ta vrijeme je, da se jednoč smirim! Nisam gledao u sat, ali je bilo blizu tri sata, a u ta gluha doba na obali Neretve . . . to je neugodno. Čuješ huku i bučenje valova, osjećaš neugodni miris silnog smetlja, a opet stojiš kraj pećine, da uhvatiš zeca . . . Zeca? a jest vraga!

(Svršice se).

NARODNE UMOTVORINE.

Šimšir gora...

Šimšir gora procvata beharom,
Ravno polje bilim biserima.
Tuda idu kićeni svatovi.
Svi svatovi bio biser beru,
Al ne bere kićena divojka;
Ona bere u kitu behara.
Pitao je kume i divere:
— „A bogati gizdava divojko,
Što ne bereš tog bila bisera,
Već ti bereš u kitu behara.“
— „A bogami kume i divere,
U mene je tugja majka bila;
Kratko kroji, dugo joj se čini,
Usko reže, široko se čini —,
Pa u mene tankog ruha nema,
Stog ja berem u kitu behara.
Dosta dara i kita behara.“ —
— „A bogami naša snaho draga,
U tvog vojna puno roda kažu,
Nije dara ni u boščaluku,
A kamo li u kiti behara.“

Dvi divojke

Dvi divojke na gradu klanjale,
Klanjajući od Boga iskale:
— „Daj nam Bože, po jednog junaka,
Po jednoga ama pametnoga,
Koji čuva čara i zanata,
A ne pije vina ni duhana.
Od duhana kuća upljavana,
A od vina nije nikad mirna,
Od rakije uvik poplakuje.

Zabilježio: S. Agić.



L I S T A K .



Ramazanski bajram.

Sjutra na 2. o. mj. svršavaju se mubarekj-dani muslimanskog posta i preksjutra u jutro osviće ramazanski bajram.

Mi ovom prilikom smatramo svojom ugodnom dužnošću, da svoj našoj pravovjernoj braći iz dna srca čestitamo ovaj veseli blagdan, želeći im od velikog Allaha svaku sreću i napredak u njihovom osobnom i društvenom životu i kličući im:

Idi se idi fitrin uz mubajrekj o l s u m!

Iz islamskog svijeta.

Muslimansko društvo 1 spašavanje Titanica.

Kako kazanski list »Jildiz« javlja muslimansko se je spasavajuće društvo »Braća Mehmedoff« iz Astrahana obratilo s ofertom na »Withe Star« kompaniju u Londonu za spašavanje lani potonulog najvećeg parobroda na svijetu, »Titanica«, te je označilo i svoje uslove, po kojima bi se prihvatilo toga teškog posla.

Braća Mehmedoff do sada su mnogo parobroda spasili i izvukli iz Volge i Kaspijskog mora, pa je u ime cijelog Islama poželjeti, da uspiju i u ovom svom ogromnom pothvatu i tako u megjunarodnom natjecanju osvijetljaju obraz Islamijetu, kojeg Evropljani smatraju inferiornim, kulturi nepristupačnim i pasivnim socialnim faktorom.

To neispravno mišljenje niko ne pobija kao ruski muslimani, koji i ako potišteni najvećim despotizmom i tiranskim pritiskom fanatizovanih Moskova — svakim danom sve više napreduju na svjema područjima kulture. U Rusiji muslimani imaju svoja parobrodarska društva, željezničke kompanije, razne rudarske konzorcije u Uralskom gorju, Velike fabrike i trgovine, a i sve skore restauracije su na ruskim željezničkim prugama pa i one u Moskvi i Petrogradu u rukama muslimana.

Ah, kad bi se i mi u njili ugledali, pa jednom priхватili svi zajednički za rad!... Ali..

S. B.

Prelaz jednog inteligentnog bračnog para na Islam — Prije kratkog vremena na Islam su prešli: Dr. Dimitrije Konjević, liječnik iz Čerovića u Slavoniji i njegova supruga Olga Ninkić, bivša učiteljica u Smederevu u Srbiji, pa se je na 19. o. mj. — kako novine javljaju — pred šeriatskim sudom u Brčkoj obavilo njihovo ponovno vjenčanje po propisima šerijata, poslije čega su oni željeznicom otputovali svom domu u Čerović.

Mi iskreno pozdravljamo našeg novog jednovjernog brata i sestru i od velikog Allaha, »koji nije nikog rodio, niti je ko njega rodio«, ištemo da im prosvjetli srca islamskom uzvišenom naukom i da ih uzdrži na pravoj stazi, na koju ih je eto svojom milošću i uputio. Amin bi hurmeti sejjidil-murselin!...

Kulturne bilješke.

Poduprimo svoju siročad. — Kako doznajemo ovih je dana vakufska uprava izvršila zaključak vakufskomearifskog sabora o pripremama za ustrojstvo fonda našeg sirotišta i pojedinim povjerenstvima razaslala cirkular o sabiranju prinosa za ovaj fond, dostavivši im i potrebni broj brošurica o ovoj našoj vitalnoj i prijekoju društvenoj potrebi.

Mi sa ushitom i oduševljenjem pozdravljamo ovaj pothvat vakufske uprave i molimo Boga, da ovaj korak naigje kod našeg milleta na potrebno razumijevanje i potporu. U samoj brošurici dovoljno je ocrтана potreba i nužda ovakog zavoda, a mi ćemo ovdje upozoriti samo na to, da će ovaj fond obezbijediti ne samo našu žensku siročad, nego i u velike pridonijeti ozdravljenju naših društvenih prilika i neprilika.

Kome su poznate sve grozote, kojima je izvrgnuto naše ženskinje u glavnom i nekim većim gradovima naše domovine, taj će sigurno otkinuti od svog zalogaja, da omogući ostvarenje institucije, kojom bi se nove žrtve otele iz ralja sigurne propasti. Tu skoro izdao je ulema-medžlis proglas na Sarajlije, u kojem ih upozoruje na njihove islamske dužnosti, a mi možemo dodati samo još to, da bi se prva dužnost naših pravih dušobrižnika i ostalih vaiza i uleme — imala sastojati u realnom radu za ostvarenje ženskog sirotišta, u kojem bi naša siročad našla zaklona i obrane od zla, kojemu je izložena.

Držimo da bi bilo vrlo uputno i potrebno, da ulema-medžlis i od svoje strane izda potrebnu uputu imamima i ostalim vjerskim službenicima, a mislimo da ne ćemo udariti na krivu adresu, ako ovu humanu instituciju stavimo na srce našim vrijednim kadijama, koji biše joj na vrlo lahak i jednostavan način mogli priskrbiti lijepe priloge. Jedna samo riječ prigodom izdavanja ničah — murasela i — sirotištu je osiguran lijep prilog razdragana roditelja ili vesela mladoženje. —

Sastanci u društvima i na sijelima, bajramski, pa svadbe, suneti i druge obiteljske svečanosti, sve je to ko stvorena prilika za sakupljanje ovih priloga.

Budućnost jednog naroda temelji se na vršenju dužnosti njegovih svijesnih članova i mi završujemo ove redove sa bratskim pozivom na sve nas, da svak prema svojim silama pripomogne i poradi za ovu našu potrebu.

Bio sretan početak ovog rada i djelovanja i dao dragi Bog, da doskora uberemo plod ovog islamskog i čovječanskog pothvata! S. K.

Poništenje izbora reis-el-uleme. Pri zaključku lista doznadosmo, da su izbori reis-el-uleme nakon osam mjeseci poništeni s motivacijom, da je jedan od trojice predloženih kandidata (H. Hasan ef. Hadžiefendić) ruiniran, radi čega da treba izabrati i predložiti na imenovanje novu trojicu. — Dugo se s tim natezalo, kakva će se naći izlika da se izbori ponište — i to nakon toga, pošto su izbori po vladi kao zakoniti prihvaćeni i ministarstvu na daljnje uredovanje poslani. I tuđi su zapeli. .. Je li tada bilo kakvih pregovora izmegju vlasti i pojedinih kandidata, je li ko smetao, da iz upravnih interesa nije mogao biti imenovan, je li se kome nudilo kakvo visoko zvanje, a da se odrekne svoje kandidature, je li to odbijeno, pa po tom da je uslijedilo poništenje izbora i t. d. ili je što drugo po srijedi — mi ne znamo. Stoga bi nam vrlo drago bilo, kad bi se to objasnilo i kad bi onaj, ko možda u tom poslu smeta, otvoreno istupio pred muslimansku izbornu kuriju, te rekao da ga više ne biraju. Onda bi smo s još većim interesom čekali, šta će na to reći kurija, koja se sastaje odmah po bajramu u Sarajevo na novo biranje.

Ovogodišnji absolventi šer. sud. škole u Sarajevu. — Ispiti na šerijatskoj sudačkoj školi ove su se godine zbog vojnog mobiliziranja u našoj domovini - vrlo rano - u maju obdržavali. O ovim ispitima mi nijesmo bili do sad obaviješteni i ako je dužnost školske direkcije bila, da nas kao muslimanski list, kojem je svrha prosvjećivanje islamskog mileta, obavijesti o godišnjem naučnom rezultatu ovog našeg najvišeg vjersko prosvj. zavoda u Bosni i Hercegovini, pa da o njemu našu javnost izvijestimo.

Kako nam sada jedan naš prijatelj javlja, ove su godine šerijatsku sud. školu svršili ovi omladinci:

Osman Nuri ef. Redžović, H. Begić Salih ef., Gjozić Hafiz Salih ef., Hodžić Ali ef., Semizović, Mehmed ef., Repovac Nasih ef., Korkut Derviš ef., Hadžić Abdulah ef., Sikirić Osman ef., Durić Ismail ef., Muftić Ismet ef. i Branković Sinan ef.

Neki će od ovih absolvenata šer. škole nastaviti nauke u Carigradu na teološkom fakultetu, neki u Zagrebu pravo, a neki će se posvetiti kadijskoj struci.

Mi svjema ovom prilikom — makar i kasno — čestitamo i želimo im svaki hajir i napredak, nadajući se, da će znati i htjeti i sada i po svršetku daljnjih studija poraditi na kulturnom i religiozno - - moralnom podizanju svog milleta.

Ispravak. U 4. broju »Bisera«, strana 60., Epigrami, 3. red ozgor mjesto: »Što b' morali voli bučat« treba da bude: »Što b' morali voli bukat;« a u 12. redu mjesto: »Ljude samo draži«, treba da stoji: »Ludi samo draži.« —